

Húsvétra...

A húsvét az egyetemes kereszténység: a római és görög katolikus, a görög-keleti (ortodox), valamennyi protestáns egyház és keresztény gyülekezet legnagyobb vallási ünnepe. A Megváltó kereszthalálára és feltámadására történő méltó emlékezés, voltaképpen a megváltás örömnapja, de a népi hagyományok szerint a tavaszt, a bőséget és egészséget köszöntő alkalom is. Koronként, vallási irányzatokként, földrajzi térségenként, országról országra (sőt országokon belül is) külsőségeiben, hozzáadott hagyományokban és szokásokban, sőt még megünneplésének időpontjaiban is eltérnek ugyan a nagyhét eseményei, a lényeg azonban immár közel kétezer éve változatlan. A testi és lelki megtisztulás, a Krisztus iránti hála és az örök életre hívás megélésének napjai ezek mindenütt.

A Kárpátok északi karéjában éppúgy, mint az Égei-tenger partjainál.

Ünnep Szlovákiában

Szlovákia lakosságának csaknem kétharmada katolikus, mintegy tíz százaléka protestáns és közel egy százaléka ortodox keresztény. Arrafelé nagycsütörtökön (az idén április 14-én) kezdik a húsvéti ünnepelést. Ezt a napot a szlovákok „zöldcsütörtökként” emlegetik. A katolikus templomokban miséző pap ruhájának jellemző színe e napon a zöld. A végéhez közeledő negyvennapos böjt is erre a színre vált. Az egyre inkább terjedő szokás szerint ugyanis a családi konyha, de számos iskolai étkezdé ételsora zöld színű ételekből áll. Spenótot, kelkáposztát, sóskamártás, csalánt, brokkolit és más efféléket tálalnak. Az a meggyőződés társul a szokáshoz, hogy a falatozók így őrizhetik meg életerejüket és egészségüket.

Ezen a napon – mint Magyarországon – a kínhalálra készülő Jézusra, az utolsó vacsorára emlékezve itt is elhallgatnak a harangok, s szerepüket kereplővel járó fiatalok veszik át.

Nagycsütörtökhöz kötődő népszokás a gyümölcsfák alapos megrázása, amitől bőséges termést remélnek. Sokan (főleg ifjú lányok) keresték és keresik fel hajnalban vagy a kora reggeli órákban a környékbeli forrásokat, ereket, patakokat, hogy megmosdjanak, fürödjének vizükben. Akik ugyanis ezt teszik, azok a régiek tanúsága szerint szeplőiket vesztik, gyorsabban és selymesebbre nő a hajuk, de egyéb szépségeik is tetőfokukra hágnak. A fálvakban az állatokat is tisztára csutakolják, hogy az ő egészségük is maradandó legyen.

A háziasszonyok minden konyhai eszközt kénytelenek elmosni, mert húsvétot csak tisztán lehet várni. Férfjeik viszont ugyanezen okból – legalábbis az előző évszázad hatvanas éveig így volt – kívül-belül fehérre meszelték a házat.

A nagypéntek – akárcsak nálunk – Szlovákiában is munkaszüneti nap. Északi szomszédunknál ezen a napon a hívó keresztény nemcsak böjtöl, egy cseppnyi szeszesitalt sem fogyaszt Krisztus kereszthalálára emlékezve. Hagyományosan ezen a napon gyűjtik be az első gyógygyövényeket, mivel szentül hisznek ezek húsvét közelsége miatti fokozott erejében. Egyébként dologtiltó napként tartották számon: tilos volt a földeken dolgozni, szántani, vetni, de a kerti munkákat – a gyümölcsfák esetleges oltását kivéve – szintén abba kellett hagyni. Az e napi szentmisék is elmaradnak, a templomok egy napig a csendes elmélkedés, emlékezés és fohászkodás otthonaivá válnak.

Nagyszombat – amit Szlovákiában *fehér szombat*nak neveznek – az ünnepi ételek, sütemények, hímes tojások elkészítésének ideje. A kerti munkákat a közvélekedés e napon nemcsak nem rosszallta, hanem egyenesen üdvösnek ítélte. A palánta- és faültetésre ezt tartotta a legkedvezőbb kezdőnapnak. A templomokban késő délután napnyugtáig várják Krisztus feltámadását, amit szentmisével és az épület előtt fehér szombat előtti máglya – papi áldást követő – lángra lobbantásával köszöntenek. A szertartásrend szerint ilyenkor odabent a Jézus feltá-

madását jelképező húsvéti gyertya meggyújtása az első liturgikus esemény. A harangok megszólalnak újra, hangos híret adva a feltámadásnak... és a böjt végének.

A vacsoraasztalokon a sonka, tojás, sertés- vagy báránysült elmaradhatatlan társa a *majonézes burgonyasaláta*. (Ez egyébként a másod- s harmadnap étkezések során is az egyik állandó fogás.) Valahol középen kap helyet az otthoni húsvéti gyertya, amelynek lángjaitól mágikus védelmet remélnék. Több térségben is a templomi gyertya lángjáról gyújtva viszik haza, s néhol a következő két este is újra gyújtják.

A húsvéti sonka szalonnája-zsírja a népi orvoslás szerint fontos csodaszer, amely a gyors és nyomtalan sebgyógyulást segíti elő. Ezért aztán egy adagot gondosan megőriznek belőle. Az állatok lábszárát is megkenik disznózsírral, hogy a későbbiekben elkerüljék a kigyómarást. Dél-Szlovákia sok vidékén a kályha vagy tűzhely parazsából fogóval kivesznek egy izzó fa- vagy széndarabkát, s azzal többször (legalább háromszor) körbe szalajtják a fiatalabb családtagok egyikével a házat. A következő húsvétig – azt tartják – így tűz- és vízkártól is védett lehet az otthonuk. Másutt a templomi máglya kihűlt hamujából vittek haza gonoszúzó céllal, keresztet rajzolni vele a ház, az istálló és az ólak bejárataira, meghinteni vele a gyümölcsfák tövét.

Húsvét vasárnapján délelőtt kosarakkal rakottan érkeznek a templomba, hogy tartalmukkal (tojással, kenyérrel, kolbással, sonkával, tormakrémmel, céklasalátával, süteményekkel) a másutt is szokásos ételszentelés részesei legyenek. Így felmagasztosulva kerülnek aztán az ebédlőasztalra. Mivel ez a nap Krisztus feltámadásának öröme, úgy illik, hogy bőséges és választékos és gazdag legyen az ételkínálat, különösen a napi főétkezésé. Óvatosan kell azonban szedni a tálakból, mert a rossz termés elkerülésének okán, a tányérokban nem szabad maradékot hagyni. Még a tojánhéjakat, csontokat és a szentelt étel egyéb „hulladékát” is összegyűjtik, hogy a szántóföld valamely barázdájába ásva vagy elégetve, hamuként a kerti növények alá hintve javítsák a termésmennyiséget.

A locsolkodás, ez a közép-európai húsvéti hagyomány Szlovákiában is honos. Ott „*oblievačka*” névre hallgat. Vidéken a legutóbbi évtizedekben egyre nagyobb népszerűségnek örvend a vödörnyi vizek lányokra zuhintása, ami számukra húsvét hétfőn szinte elkerülhetetlen. Régen a legények hajnalban keresték fel a lányos házakat, s ha ágyban találták áldozatukat, bizony abból öntötték ki. Ha talpon volt, akkor kiráncigálták (illő volt ellenállnia) s a ház előtt, jobb esetben annak udvarán kapta nyakába a fiúk vödreiből rázuhintott vizeket. És ennek még örülni is illett-illik! Annál nagyobb szégyen ugyanis, hogy egy eladó sorba került leányzó megöntetlen marad ezen a napon, aligha akadt a faluközösségben. A vödörösök vezére, a kiráncigáló személye házról házra változott. Többszörre arra jutott a főszerep, aki már kiszemelte magának a lányt, udvarolt, vagy udvarolni készült az adott portán. Nem véletlenül büszkélkedtek sopánkodásnak álcázva a lányok másnap, hogy kinek-kinek hányszor kellett szárazba öltöznie. A kapósabbakat ugyanis szinte pépessé locsolták. Városokban és idősebbek között a szagos vízzel, kölnivel, parfümmel való meghintés járja, csak annyiban különbözve a hazai szokásunktól, hogy a szlovákoknál ritkán tetőzik meg az eseményt idétlen locsolóversekkel. Jutalmuk festett tojás, édességek, s idősebeknél némi gigára való.

A másik eljárás a „*šibačka*” Nyugat-Szlovákiában dívik. Az ifjak itt fűzfavesszőkből font „ostorral” (*korbáč*) járják – néhol lóháton – a lányok kíméletes megcsapkodása végett az utcákat, házakat. Az akár másfél-kétméteres ostor végét színes szalagok díszítik, az előző húsvéteken zsákmányolt színes pántlikák kerülnek rá. Ez a jelképes esemény az összevizezéssel közös néphiten alapul, mely szerint a vízzel-fűzzel érintettek így lesznek egészségesebbek, vidámabbak, fiatalosak és szebbek a következő esztendőre. A legények mindezt itt is színes tojásokat, süteményeket, italokat kapnak, ostoruk végére pedig újabb színes pántlikákat kötnek. A szalagok száma az adott legény lányok körében szerzett népszerűségét teszi képszerűvé. A megcsapkodást tréfás bökversek, ének- és harmonikaszó kíséri.

A húsvét utáni kedden a lányok nem egyszer összefognak, s egy-egy kevésbé szerencsés legényt a kacsásztatókba vetnek, vagy ők is nyakon öntetnek. Ez a szokás különösen az egykori Zemplén vármegye szlovákiai részén, Zemplin régió falvaiban él még manapság is.

Húsvét Görögthonban

A hitéletükben a Julianus-naptárt használó ortodox egyházak április 24-én tartják meg a húsvét vasárnapi szertartásokat. A görög lakosság 98%-a ortodox. A legfontosabb vallási ünnep számukra is ez az ünnep. A nagyhéten (*Megali Evdomada*) ugrásszerűen megnő a szabadságon lévő munkavállalók száma, ami a lelkeséggel éppúgy összefüggésbe hozható, mint a szabadnapok optimalizálásának vágyával. A szabad szombatot és húsvétvasárnapot kiegészítő nagypéntek, és a húsvéthét fő ugyanis Görögországban is munkaszüneti napok. Ezeket a napokat a családok igyekeznek együtt tölteni. Ezért is használják ki oly nagy örömmel a kínálkozó lehetőséget, hiszen legtöbbször szüleikhez, nagyszüleikhez utaznak ilyenkor.

A nagycsütörtök délutánja még szűk családi körben zajlik. A háziaszszonyok ilyenkor sütik a *curekit*, a szentháromságot jelképező háromfonatos húsvéti kalácsot (édes kenyeret), s festik Krisztus kihullott vérére emlékezve vörösre az ünnepi tojásokat. Egyet közülük hagyományosan a cureki közepébe süppesztenek. A negyvennapos böjtöt ugyan – a hírek szerint – egyre kevesebben tartják, a hústalanság jobbadán csak a nagyhétre szűkül. Csütörtökön azonban Jézus és az apostolok utolsó vacsorájára emlékezve a nem hívők is betartják a vonatkozó szabályokat: még az éttermek sem kínálnak húskételeket. Késő estig el kell készülnie minden húsvétra szánt kelléknek, édességnek, mivel akkortól

a gyász veszi át az örömteli készülődés helyét. A templomok egész éjjel nyitva vannak, s igen sokan hajnalig ott imádkoznak.

Nagypénteken a templomokban reggeli és esti mise is tartanak. A reggeli misén Krisztus testét leveszik a keresztről és a szertartás során egy fehér lepedőt borítanak rá. Pont úgy, ahogy a Biblia is írta. Több városban a mise után, pontosan kilenc órakor indulnak a templomi körmenetek (az evangéliumok szerint ugyanis ekkor történt a keresztre feszítés). A csütörtök esti mise után virágdíszbe vont korona alá helyezett ikont követik. Vidéken hagyományosan pénteken reggel díszítik fel az *Epitaphios*, a Jézus sírba tetelét ábrázoló ikon, vagy gazdagon hímzett szövetkép koronás hordárványát. A falukerülő körmenetek csak a nagypénteki esti mise után indulnak útjukra, mindvégig vallásos énekeket zengve. A körmeneten résztvevők sötétbarna vagy feketés színű gyertyákat gyújtanak, s így követik a gyászikont.

Egész nap óránként-félóránként erőteljesen harangoznak, s a köztes időben rendszeresen megkongatják a temetői lélekharangot is. A lobo-gókat is gyászra állítják: e napon csak félárbócra húzzák.

Nagyszombaton késő esti, úgynevezett hosszú misén vesznek részt a hívők. A templomok ilyenkor zsúfolásig teltek. Éjfélkor megszólalnak a harangok, s a sötét templomban a pap meggyújtja a feltámadást jelképező gyertyát. Erről gyújtják meg a többiek a magukét, amit aztán hazavisznek az ünnepi asztalra. (Éjfélkor egyébként az otthon maradtak is lekapcsolnak néhány percre minden villanyt.) Éjfél után országsszerte káprázatos tűzijátékok festik színesre az eget. Amikor az utolsó rakéta is szétontotta fényét ki-ki hazatér az otthonába.

A vacsorát a tojástörés előzi meg. Az örök életet, feltámadást jelképező piros tojásokból minden családtag választ egyet, s hozzácsapja a valamelyik rokona kezében lévőhöz. Krisztus feltámadt! (*Cristos Anestiti!*) – mondja. *Alithos Anestiti!* (Valóban feltámadt!) – érkezik a felelet. A fel nem repedt, vagy kevésbé tört héjú tojás gazdája győztesként továbblép, s megismétli egy másik szerencsével az előbbi műveletet. Így tart ez mindaddig, amíg ki nem derül, ki a család győzedelmes bajnoka. Aki végső nyertese lesz e kedélyes párharcoknak azt – a hagyomány szerint – jó egészséggel és még hosszán tartó boldog étellel áldja meg az ég.

A böjttörő étel a báránybelsősegekből, újhagymával, salátával, rizszel, tojással, citrommal készített leves, a *margirica*. A levest követő, késő éjszakába nyúló lakomát többnyire alapos alvás követi. A kitar-tóbbak – főleg fiatalok – azonban reggelig buliznak. Szinte mindenütt szerveznek e célra zenés szórakozási lehetőségeket.

Húsvét vasárnapján általános szokás a családi kerti parti, amelynek – sok más finomság nyílt színi elkészítése mellett – a fő látványossága egy bárány nyárson sütése. (A bárány Jézus Krisztust jelképezi, mint Isten áldozati bárányát, és tiszteletreméltó, ha megeszik, testükbe zárják az emlékét.) Erre az alkalomra a távolba szakadt családtagok is hazatérnek, kedves ismerősök is ellátogatnak. Testvérek, unokatestvérek, nagynénik, nagybácsik, sógorok, sógornők, nagyszülők, barátok csevegése tölti be a házat. Ettől lesz ez a nap a csak karácsonyhoz fogható igazi ünnep a görögök számára. Élő vagy gépzeneként hagyományos görög népzene szól... És persze még a legidősebbek is tánra kerekednek. (Ha látta valaki az örökbecsű Bazi nagy görög lagzi című filmet, az sejtheti igazán a házról házra, kertről kertre zajló események hangukatát.)

Húsvéthétfő aztán már csak a pihenésről szól, hazautazással, sétálással, kirándulással telik. A megváltás biztos tudatában tett erőgyűjtéssel a másnapi munkához.

-háes-

